

วารสาร

“รักเชววัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์”

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนาภิเษก

วารสารราย ๔ เดือน ฉบับที่ ๒ ปีที่ ๓ พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๕

สารบัญหน้า

- ๓ สารบัญผู้อำนวยกร
- ๓ บทบรรณาธิการ
- ๕ ข่าวความเคลื่อนไหว
- ๑๔ บันทึกกลุ่มชาติพันธุ์
- ๑๖ แหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์
- ๒๑ฐานข้อมูลวัตถุทางชาติพันธุ์

คำบรรยายรูปปก :

นายชาติ ธนวัฒนาตระกูลวงศ์ ชาวม้ง จังหวัดน่าน สานิตการเป่าขลุ่ยม้ง

ชื่อวารสาร

รักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์, ราย ๔ เดือน

เจ้าของ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนาภิเษก กรมศิลปากร
www.kanjanaphisek-museum.go.th

วัตถุประสงค์

๑. เผยแพร่แลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านชาติพันธุ์วิทยา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ระหว่างประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์และองค์กรต่าง ๆ
๒. เป็นสื่อกลางเชื่อมการสื่อสารระหว่างพิพิธภัณฑสถาน กลุ่มชาติพันธุ์ สถาบัน และองค์กรต่าง ๆ
๓. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนาภิเษก และชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

การเผยแพร่

๑. เปิดรับสมัครสมาชิกวารสารในนาม “เครือข่ายพช.กาญจนาภิเษก”
๒. เปิดรับบทความ ข่าวสารจากผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น ในกลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มในประเทศไทย นักวิจัย และนักศึกษาเพื่อพิจารณาพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร โดยบรรณาธิการจะจัดรูปแบบบทความตามมาตรฐานการพิมพ์ ส่วนเนื้อหาเป็นผลงานข้อเสนอความคิดของผู้เขียนแต่ละท่าน

ติดต่อบรรณาธิการ

นางสาวดาริกา ธนะศักดิ์ศิริ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนาภิเษก
คลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๐
โทร ๐๒ ๙๐๒๗๕๖๘-๙
อีเมล wowdari@hotmail.com

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ดาริกา ธนะศักดิ์ศิริ

รักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์, วารสารราย ๔ เดือน, ปทุมธานี
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนาภิเษก, ๒๕๕๔. ๒๐ หน้า
ประเทศไทย- ชาติพันธุ์วิทยา

ISSN :

๑๙๐๖-๙๒๑๙

ที่ปรึกษา

นางโสมสุดา ลียะวณิช อธิบดีกรมศิลปากร
นายอเนก สีหามาตย์ รองอธิบดีกรมศิลปากร
นางสุนิสา จิตรพันธ์ ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง
นายอนันต์ ชูโชติ ผู้อำนวยการสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
นางจิตรปรีดี พรหมสีทอง หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบ

อำนวยการ

นางจารุณี อินเจิดฉาย

บรรณาธิการ

นางสาวดาริกา ธนะศักดิ์ศิริ

กองบรรณาธิการ

นางสาวนิชนันท์ กลางวิชัย	นางจินดา หุนตระกูล
นายสมนึก จำปา	นายอาทิตย์ วัฒนจันทร์
นางเพลิน ขำภักตร์	นางสาววราภรณ์ อนุวรรณ์
นายมนตรี กันยะติ	

พิมพ์และออกแบบ

บริษัท บางกอกอินเฮ้าส์ จำกัด
๙๒๓/๑๒๑ค. ถนนเศรษฐกิจ ๑ ตำบลมหาชัย อำเภอเมือง
จังหวัดสมุทรสาคร ๗๔๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓๔-๔๒๑๕๙๖
อีเมล bangkokinhouse@yahoo.co.th

สาสน์ผู้อำนวยกา

ภาคเหนือเป็นภูมิภาคที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งมาก เห็นได้จากรูปแบบทางพิธีการ และพิธีกรรมเนื่องในเทศกาลงานบุญงานประเพณีในแต่ละเดือน ที่เรียกร้องความสนใจจากสาธารณชนทั่วสารทิศ ให้ไปเยี่ยมเยียนอยู่มิได้ขาด นอกเหนือไปจากต้นทุนจากแหล่งธรรมชาติ นั้นเป็นเพราะความเข้มแข็งของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ จากการจัดสัมมนาเครือข่ายรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือที่ผ่านมา (ดูรายละเอียดของงานในวารสารเล่มนี้) แม้ว่าจะมีตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ครบทุกกลุ่มก็ตาม แต่จากการนำเสนอเรื่องราวความเป็นตัวตนของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงการเปิดเวทีอภิปรายซักถามท้ายรายการ สามารถสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือทั้งหมดกว่า ๒๕ กลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์ทางด้านภาษา ขนบประเพณี การแต่งกาย อาหาร ฯลฯ จะยังคงอยู่ได้ในสังคมไทยปัจจุบันและตลอดไป ทั้งนี้เพราะการอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้น เกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมแรงของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ เอง ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งสมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทย สมาคมชาวยองจังหวัดลำพูน การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอำเภอแม่แจ่ม การจัดตั้งหอศิลป์ริม่านเพื่อเป็นพื้นที่สำหรับชุมชนเมืองน่านที่ยั่งยืนโดยคุณวินัย ปราบริปู ศิลปินคนเมืองน่าน หรือการมีผู้นำที่เข้มแข็งอย่างพ่อหลวงจอนิ โอโดเฮ ผู้นำกลุ่มปกากะญอในอำเภอแม้วิน จังหวัดเชียงใหม่ การสืบทอดผ้าตีนจกไทวนเมืองล่องจังหวัดแพร่ โดยคุณครูประนอม ทาแปง ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์พุทธศักราช ๒๕๕๓ รวมไปถึงนักวิชาการท้องถิ่นอีกเป็นจำนวนมากที่ให้ความสนใจศึกษาเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญต่อการอนุรักษ์และสืบทอดอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป

จารุณี อินจิตฉาย

ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนบุรี

บทบรรณาธิการ

วารสาร “รักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์” ประจำปี ๒๕๕๕ ได้ดำเนินการจัดพิมพ์มาถึงเล่มที่ ๒ ซึ่งเป็นฉบับพิเศษที่เปิดพื้นที่เป็นพิเศษให้กับคอลัมน์ ข่าวความเคลื่อนไหว ของนักเขียนอิสระ คุณณัฐลักษณ์ กรมสุริยศักดิ์ ที่บอกเล่าเรื่องราวการสัมมนา “รักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือ” ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๖-๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๕ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หริภุญไชย จังหวัดลำพูน โดยพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนบุรี ในเนื้อหาที่มีข้อมูลสำคัญๆ ที่บอกเล่าความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือ ได้แก่ ไทวน ไทลื้อ ไทลั้วะ ม้ง และกะเหรี่ยงปกากะญอ เจ้าของสุภาสิต “สิ่งที่เราไม่ทาน เราไม่สร้าง เราไม่เอา”

สำหรับคอลัมน์แหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์ จะนำเสนอเข้าไป “เรียนรู้เขา เรียนรู้เรา” ที่ โสมนังเมืองขอนแก่น” ไปรู้จักกับประเพณีความเชื่อของชาวขอนแก่นที่กำลังจะสูญหายไป ส่วนคอลัมน์วิจัยชาติพันธุ์ ฉบับนี้จะเป็นผลงานของอาจารย์ดร.ภททิยา ยิมเรวัต จากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ในหัวข้อเรื่อง **ชาติพันธุ์และชื่อกลุ่มชาติพันธุ์** นอกจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์แล้วชื่อที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ยังแตกต่างกันออกไปทั้งชื่อที่เกิดจากคนในและคนนอกซึ่งชื่อเหล่านี้บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ได้เป็นอย่างดี ชื่อเหล่านี้มีที่มาที่ไปอย่างไรติดตามได้ในคอลัมน์วิจัยชาติพันธุ์

สาระทางชาติพันธุ์วิทยาในประเทศไทย ยังมีให้ศึกษาและติดตามกันอยู่อีกมาก ควรที่จะได้มีการเผยแพร่เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่มวลหมู่คนไทยทั้งหลาย ซึ่งเป็นการกิจที่คณะบรรณาธิการ ที่จะพยายามศึกษาและรวบรวมเพื่อนำมาเผยแพร่เป็นลำดับต่อไป

ดาริกา ธนะศักดิ์ศิริ

“ข่าวความเคลื่อนไหว”

การสัมมนาเครือข่ายรักษาวัดนธรรมาภคเหนือ

ธัญลักษณ์ กรมสุริยศักดิ์*

การแพร่ขยายของนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในปัจจุบันแทบทุกวินาที ส่งผลให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีที่เกี่ยวเนื่องกับภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น บรรดาปราชญ์ท้องถิ่นและนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านต่างแสดงความห่วงใยต่อการสูญสิ้นซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม อันเป็นรากเหง้าของผู้คนในแต่ละชุมชนของประเทศยิ่งนัก

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก ตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมายาวนานไม่ต่ำกว่าร้อยปี เปี่ยมล้นด้วยเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ซึ่งแพร่ขยายไปทั่วประเทศนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงรากฐานความเจริญรุ่งเรืองของคนในชาติ จึงได้ร่วมดำเนินกิจกรรมการสัมมนาโครงการเครือข่ายรักษาวัดนธรรมาภคเหนือภาคเหนือในหัวข้อ **“การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์”** ขึ้น ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหริภุญไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ระหว่างวันที่ ๑๖ และ ๑๗ มิถุนายน ที่ผ่านมา

การสัมมนาครั้งนี้ได้รับการตอบรับจากเครือข่ายความร่วมมือต่าง ๆ ในภาคเหนือมากมายเกินความคาดหมาย โดยมีตัวแทนของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นและหน่วยงานรัฐในท้องถิ่น พระภิกษุ นักวิจัย นักวิชาการ นักศึกษา ตลอดจนประชาชนทั่วไป เดินทางมาเข้าร่วมกิจกรรมกว่า ๑๙๐ คน โดยมีรายละเอียดของการสัมมนาแบ่งออกเป็น ๒ วันดังนี้

วันเสาร์ที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๕ เป็นวันแรกที่เปิดการสัมมนา มีผู้มาลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ ๘ โมงเช้า และได้เดินทางมาร่วมงานอย่างหนาแน่นจนกระทั่งถึงพิธีเปิดการสัมมนา ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถาน

แห่งชาติ กาญจนภิเษก ได้กล่าวต้อนรับพระภิกษุสงฆ์ วิทยากร และแขกผู้มีเกียรติทุกท่านที่ให้ความสนใจต่อการสัมมนาในครั้งนี้อย่างล้นหลาม จากนั้นจึงได้กราบเรียนเชิญ พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ เจ้าอาวาสวัดประตูปา ซึ่งให้เกียรติเป็นประธานในพิธีกล่าวเปิดงานและกล่าวสัมมนาพิเศษ

พระครูไพศาลธรรมานุสิฐ พระนักพัฒนาและขณะเดียวกันก็เป็นพระนักอนุรักษ์ด้วย ได้กล่าวถึงความสำคัญของ

การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่กระจายกระจายของบริเวณพื้นที่ภาคเหนือ ซึ่งล้วนมีความหลากหลายและเปราะบางต่อการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นที่กำลังแพร่ขยายเข้ามาชุมชนของตนเอง กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงควรร่วมมือกันดำรงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอาไว้ ขณะเดียวกันก็ควรจะต้องกำหนดบทบาทของตนในการรับวัฒนธรรมภายนอกที่กำลังแพร่เข้ามาด้วย เพื่อให้เกิดการพัฒนาในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนสามารถรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เอาไว้ให้สืบทอดต่อไปได้

*นักเขียนอิสระ

ลำดับต่อมา เป็นการบรรยายของรองศาสตราจารย์ ดร.รัตนพร เศรษฐกุล ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษาและการวิจัย จากมหาวิทยาลัยพายัพ ผู้เป็นคนเมืองที่รู้จักเป็นอย่างดี คล่องแคล่ว ได้บรรยายในหัวข้อ **“ประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือ”** โดยกล่าวถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการกำเนิดชาติพันธุ์ เช่น สภาพภูมิศาสตร์ เป็นตัวกำหนดให้เกิดวัฒนธรรมที่แตกต่างในแต่ละท้องถิ่น ขณะที่เส้นทางการค้าเป็นตัวกำหนดให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น จนอาจก่อให้เกิดการเกิดกลายทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังมีคุณลักษณะที่บ่งชี้ให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของคนไท ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีภาษาพูดเป็นของตนเอง โดยเฉพาะวัฒนธรรมข้าวได้เข้ามามีบทบาทในระบบความคิดความเชื่อ มีพิธีกรรมเกี่ยวกับผี การกำหนดกิจวัตรประจำวันของคนในชุมชนนับตั้งแต่เกิดจนตาย การตั้งชุมชนบ้านเมือง กฎเกณฑ์หรือกติกาในกลุ่มสังคม ไปจนถึงการรับเอาวัฒนธรรมใหม่จากกลุ่มอื่นเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ปัจจุบัน คติความเชื่อหรือพิธีกรรมเรื่องผีไม่ได้หายไปไหน แม้ว่าหลายสิ่งหลายอย่างได้เปลี่ยนแปลงไป การท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญที่เข้ามามีอิทธิพลต่อพิธีกรรมหรือความเชื่อเรื่องผีของชุมชนแต่ดั้งเดิม และได้มีบทบาทในการแต่งเติมสีสันทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้การกระตุ้นสร้างจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่คนในท้องถิ่นหรือชุมชนต่างๆ รวมถึงประชาชนทั่วไป จึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญมาก ในการมีบทบาทควบคุมและป้องกันไม่ให้เกิดการท่องเที่ยวกลายเป็นปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นสูญหายไปจากสังคมไทย

หลังพักรับประทานอาหารกลางวัน เป็นการอภิปรายช่วงบ่าย เรื่อง **“การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอง”** โดยมีวิทยากร ๓ ท่าน เริ่มด้วยพระครูไพศาลธรรมานุสิฐ เจ้าอาวาสวัดประดู่ป่า

จังหวัดลำพูน ได้แสดงความห่วงใยต่อการสูญหายของภาษาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาประจำชาติ แต่โรงเรียนต่างๆ กลับให้ความสำคัญต่อการเรียนภาษาต่างชาติ มากกว่าจะสนับสนุนให้เด็กไทยใช้ภาษาไทยได้อย่างคล่องแคล่ว เช่นเดียวกับภาษาท้องถิ่น ที่นับวันจะยิ่งสูญหาย การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นแตกต่างจากการสืบทอดพระพุทธศาสนา ซึ่งแม้ว่าจะมีจำนวนถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี แต่ศาสนามีคนนับถือจำนวนมาก และเป็นองค์กรใหญ่ จึงมีการสืบทอดต่อไปได้อยู่แม้จะยาวนานมากกว่า ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว และยังคงมีการสวดมนต์ปาฐะเช่นเดิม ขณะที่วัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นจำกัดยู่ในวงแคบ เราจึงควรหันมาใส่ใจในการหาแนวทางอนุรักษ์และสืบทอดให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมแก่ลูกหลานต่อไป

วิทยากรท่านที่สอง คือ ทนตแพทย์อุทัยวรรณ กาญจนกมล กรรมการสมาคมชาวยอง จังหวัดลำพูนได้กล่าวว่าในฐานะที่ตนเองเป็นชาวยอง พูดคำยอง จึงรู้สึกห่วงใยที่ภาษายองกำลังจะค่อยๆ สูญหายไป โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่เป็นชาวยอง ไม่ค่อยสนใจเรื่องราวประวัติความเป็นมา ตำนานต่างๆ รวมถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมของตัวเองมากนัก เราจึงต้องช่วยกันเลือกสิ่งที่ดีที่สุดซึ่งเป็นวัฒนธรรมหรือ สิ่งที่เจริญที่สุด ดีที่สุด จากความเลื่อมใสศรัทธาของพวกเขาชาวไทยของออกมา แล้วช่วยกันรักษาและสืบทอดสืบสานให้ดำรงอยู่ต่อไป เช่นเดียวกับวิทยากรท่านที่สาม อาจารย์แสวง มาละแซม นักวิชาการท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เชี่ยวชาญการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ไทยอง โดยมีผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับไทยองหลายเล่ม ซึ่งได้เดินทางไปศึกษาค้นคว้าเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ไทยองถึงสิบสองปันนา ได้กล่าวกระตุ้นให้พ่อแม่ผู้ปกครองให้ความสำคัญกับการสอนบุตรหลานด้วยภาษาท้องถิ่น ซึ่งเป็นภาษาพ่อแม่ของตนเอง แทนที่จะพยายามพูดภาษากลางกับบุตรหลานตั้งแต่ยังเล็ก เพราะการพูดภาษาถิ่นไม่ใช่เรื่องน่าอาย ขณะเดียวกันควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมและเผยแพร่ข้อมูลด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยอง จากองค์กรหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการวัฒนธรรมของชาวไทยองเอง เช่น การแต่งกายของชาวไทยอง กิจกรรมการแสดง และการจัดตั้ง

พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น การพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากการบริหารจัดการของกลุ่มวัฒนธรรมใหม่ จึงควรคำนึงถึงประโยชน์ที่แท้จริงสำหรับกลุ่มชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เหล่านี้ด้วย บทสรุปสุดท้าย นายเมืองดินนทะธรรม เลขาธิการสมาคมชาวยอง จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นผู้ดำเนินรายการได้กล่าวเน้นถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยยองนั้น ควรอนุรักษ์ให้ถูกต้องตามแบบแผนดั้งเดิมเช่นเดียวกันในทุกพิธีกรรม ซึ่งปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนไปมากจนกลายเป็น “ไทยก็ไม่ใช่ ยองก็ไม่เชิง” เช่นนี้

เมื่อจบการอภิปราย ผู้เข้าร่วมการสัมมนาชาวไทยยองท่านหนึ่ง ได้ลุกขึ้นกล่าวถึงความภาคภูมิใจของตนเองที่ได้เกิดเป็นคนยอง และตัดพ้อถึงแนวการศึกษาแผนใหม่ ที่ไม่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ระบบการศึกษาในปัจจุบันทำให้ภาษาท้องถิ่นสูญหาย เพราะครูผู้สอนไม่ยอมสอนภาษาท้องถิ่น แม้ว่าครูจะเป็นชาวยองแต่กำเนิดเช่นเดียวกันก็ตาม ขณะที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอีกท่านหนึ่งได้แสดงความห่วงใยต่อรูปแบบของพิธีกรรมหรือการจัดงานที่แตกต่างไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันมากขึ้น แต่ก็ไม่ควรละทิ้งที่มาหรือต้นแบบดั้งเดิมของวิถีท้องถิ่น

หลังพักรับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม เป็นการอภิปราย เรื่อง “**การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ**” ซึ่งเต็มไปด้วยสีสันแห่งวัฒนธรรมพื้นบ้านของกลุ่มไทลื้ออย่างชัดเจน ด้วยเสื้อผ้า

การแต่งกายและเครื่องประดับที่วิทยากร ๒ ท่านสวมใส่มาอย่างครบครัน ถูกต้องตามอัตลักษณ์ได้อย่างน่าภาคภูมิใจ ในช่วงนี้ดำเนินรายการโดย นายลักษณะ บุญเรือง หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หริภุญไชย วิทยากร ประกอบด้วย อาจารย์แสวง มาละแซม ซึ่งได้ร่วมอภิปรายในหัวข้อการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยของไปแล้ว เป็นผู้อภิปรายเป็นคนแรก ได้แสดงทัศนคติว่า ยองไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นเพียงคนเมืองยองเท่านั้น แต่เป็นคนไทกลุ่มเดียวกับไทลื้อ แตกต่างกันแค่ชื่อเรียกตามเมือง แม้สำเนียงภาษาจะแตกต่างกันเล็กน้อย เนื่องจากคนไทยในอดีตมีความสัมพันธ์ในการแต่งงานระหว่างกลุ่มเมืองต่าง ๆ สลับกันไปมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่สิบสองปันนา เชียงรุ่ง เชียงแสน มาจนถึงดินแดนต่าง ๆ ในอาณาจักรล้านนา คดีการไหว้พระธาตุปีเกิด สะท้อนให้เห็นถึงการกลับมาเยี่ยมบ้านเกิดเมืองนอนของคนที่ตั้งงานออกไป โดยเดินทางตามพระออกมา เหตุที่ไทลื้อมีชื่อปรากฏอยู่ในหลักฐานมาก เพราะได้มีโอกาสสัมพันธ์กับวัฒนธรรมการเมืองการปกครองจากจีน จึงมีอิทธิพลทางการเมืองการปกครองมากกว่า กลายเป็นเจ้าเมืองที่มีชื่อเสียงโด่งดัง กลุ่มไทลื้อต้องส่งบรรณาการไปถวายพระจักรพรรดิจีนตามธรรมเนียม ต่อมาเมื่อเกิดศึกสงครามกลุ่มคนพูดภาษาไทจึงเดินทางร่นลงมาทางตอนใต้ เข้าสู่ตอนเหนือของประเทศไทยและแพร่กระจายไปทั่ว กลุ่มคนพูดภาษาไทเหล่านี้จะนับญาติกันด้วยการถือผี ซึ่งสื่อให้เห็นวัฒนธรรมกลุ่มของตนเองแทนการลำดับวงศ์ญาติกัน

อาจารย์สุวิภา จำปาวัลย์ นักวิจัยล้านนาศึกษาจากสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นผู้อภิปรายท่านที่สอง ได้กล่าวถึงการเข้าไปศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่สิบสองปันนาทางใต้ของจีน ซึ่งมีความคิดความเชื่อเช่นเดียวกับไทลื้อล้านนา เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาล การนับถือศาสนาพุทธ การสร้างวัดมีจิตรกรรมฝาผนัง ศิลปะไทลื้อที่สิบสองปันนายังคงเป็นศิลปะแบบพื้นบ้าน ปัจจุบันความเจริญทางทุนนิยมกำลังแพร่กระจายเข้าไปจึงมีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบวัดปรากฏอยู่ที่ร้านอาหาร มีการสร้างรีสอร์ท และตึกสูงล้ำเข้าไปในเขตวัฒนธรรมกลุ่มไทลื้อเพื่อรองรับการท่องเที่ยว วิทยากรในลำดับต่อมาคือ

อาจารย์วราภรณ์ วงศ์ใหญ่ นักวิชาการจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต ๒ เป็นผู้มืบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ตำนานไทลื้อให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายยิ่งขึ้น ได้กล่าวถึงการอพยพของกลุ่มไทลื้อที่เนื้อหาสอดคล้องกับอาจารย์แสวง มาละแซม ด้วยควมตำแหน่งเลขานุการสมาคมไทลื้อจังหวัดพะเยาจึงทำหน้าที่ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสมาคมไทลื้อในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ จัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนและเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทลื้อในจังหวัดต่างๆ เช่น การจัดแสดงเกี่ยวกับตุ่ง การทอผ้า ลวดลายท้องถิ่น การแต่งกาย การทำอาหารไทลื้อ ฯลฯ จนกระทั่งสามารถร่วมกันก่อตั้งสมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทยขึ้น และได้ขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มไทลื้อไปยังต่างแดน ร่วมกันจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อโลกที่จังหวัดพะเยา เชิญชาวไทลื้อจากประเทศต่างๆ เช่น เวียดนาม แคนาดา พม่า และสิบสองปันนา ให้เดินทางมาร่วมงานสานสัมพันธ์ที่ประเทศไทย ซึ่งกิจกรรมนี้จะจัดเป็นประจำทุกปี

วิทยากรท่านที่สี่ คือ อาจารย์บุญยัง ค่ายวง จากโรงเรียนบ้านพง จังหวัดน่าน นักวิชาการท้องถิ่นผู้สืบเชื้อสายไทลื้อที่อพยพมาจากสิบสองปันนา ได้กล่าวว่าอาจเป็นเพราะพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากเส้นทางสัญจรกว่าที่อื่นๆ ชาวไทลื้อจังหวัดน่าน จึงยังคงรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของตนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มไทลื้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการแต่งกายและการทอผ้าพื้นเมืองซึ่งค่อนข้างมีชื่อเสียง มีวัดวาอารามเก่าแก่แบบไทลื้อที่กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานหลายวัด มีการอนุรักษ์ภาษา อาหาร ประเพณีงานบุญในวาระต่างๆ

การสัมมนาวันที่สองในวันอาทิตย์ที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๕ เริ่มต้นด้วยการบรรยายพิเศษเรื่อง **“การจัดการวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง”** โดยอาจารย์ ดร.มาลี สิทธิเกรียงไกร จากศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวถึงวัฒนธรรมกะเหรี่ยงที่มีความโดดเด่นในเรื่องการเพาะ

ปลูกแบบไร่หมุนเวียน การดำรงชีวิตการอาศัยอยู่กับธรรมชาติ อยู่กับป่า รักษาป่า อยู่กับน้ำ รักษาป่า อาศัยอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ในพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษ เช่น บ้านหินลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (กะเหรี่ยงพุทธ) บ้านมองวาคี อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี และที่บ้านเลตองคู อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก การอนุรักษ์อัตลักษณ์ความเป็นกะเหรี่ยงไม่ใช่แค่การสนับสนุนให้ใส่เสื้อผ้าแบบกะเหรี่ยงเท่านั้น ที่บ้านมองวาคี จังหวัดเชียงใหม่ มีครูภูมิปัญญาสอนภาษากะเหรี่ยงควบคู่กับภาษาไทย แม้จะไม่ได้เป็นโรงเรียนในสังกัด สพฐ. แต่นั่นก็มาจากเหตุผลที่ว่า กะเหรี่ยงหรือปกาเกอญอ ไม่ได้ต้องการความเจริญที่คนนอกยึดเยียดให้ การให้ที่เหมาะสมคือให้ในสิ่งที่เขาขอหรือชุมชนปกาเกอญอแสดงเจตจำนงเอง อยู่ที่มีความเข้าใจภูมิปัญญาชาติพันธุ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมความเป็นอยู่ โดยไม่ต้องขับไล่เขาออกจากป่า เพราะเขานี้แหละ คือ ผู้รักษาป่าอย่างแท้จริง

ลำดับต่อไปเป็นการอภิปรายเรื่อง **“การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ลัวะ ม้ง กะเหรี่ยง”** ที่อบอุ่นไปด้วยมนต์เสน่ห์ของชนเผ่าเมื่อนายชาติ ธนวัฒนาตระกูลวงศ์ ชาวม้ง จังหวัดน่าน ผู้สวมใส่เครื่องแต่งกายม้งครบชุด ขึ้นเวทีขับกล่อมผู้เข้าร่วมสัมมนาด้วยเครื่องดนตรีพื้นบ้านหลากหลายชนิดพร้อมการร่ายรำ สร้างความประทับใจและเรียกเสียงปรบมือดังสนั่นห้องประชุมได้อย่างน่าชื่นชม ก่อนจะเข้าสู่การดำเนินรายการโดยนางสาวฉัตรลดา ลินธูสอน หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสน มีวิทยากรเข้าร่วมเป็นลำดับ กล่าวคือ พ่อ

หลวงจอนิ โอโดเซา ชาวกะเหรี่ยงจังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้เปิดการอภิปรายได้อย่างมีสีสัน กล่าวถึงวัฒนธรรมชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงซึ่งเรียกตัวเองว่า ปกาเกอญอ นับถือผีและจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นความเชื่อแต่ดั้งเดิม เทียบกับกับคนรุ่นใหม่ที่เป็นพวกมีอคติ โดยเฉพาะเงินตรา แพ้เทคโนโลยีได้เงินมาเท่าไรก็หมดไปกับการซื้อหาเทคโนโลยีรุ่นใหม่ ๆ มาใช้ ปกาเกอญออยู่กับป่า เรียกตัวเองว่า ญา แม้คนอื่นจะดูถูกดูแคลน แต่ปกาเกอญอเคร่งครัดประเพณี สตรีมีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษ ถือคติผิวเดียวเมียวเดียว เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดตาย คู่จะแต่งงานใหม่ได้ในอีก ๓ ปี เลือปปกาเกอญอเหมือนกันทั้งหน้าและหลัง เปรียบได้กับสุภาษิตไทยว่า “หน้าไหนหลังหลอก” มีคติว่า “สิ่งที่เราไม่ทาน เราไม่สร้าง เราไม่เอา” ซึ่งเป็นลักษณะของฤาษีหรือปู่เจ้า

ลำดับผู้อภิปรายท่านต่อไป คือ นายสุริยะ พงศาวิภาวัฒน์ ชาวม้ง จังหวัดน่านเช่นเดียวกับนายชาติ ธนวัฒนาตระกูลวงศ์ จากความเชื่อว่า ฟ้าดินให้เกิดมามีผิวเดียวเมียวเดียว ชายต้องไปขอสู่หญิง เมื่อแต่งงานแล้วมีแต่ลูกสาว ไม่มีลูกชาย สามารถตกลงกันภายในครอบครัวเพื่อแต่งงานใหม่ได้ทำให้ถูกมองว่าม้งมีภรรยาได้หลายคน การแต่งงานนั้นผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายต้องรับรู้ร่วมกัน ชาว ม้งยึดมั่นในตระกูล คือ แซ่ เชื้อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในโลกนี้ คนสร้าง คนทำ และคนรับ ล้วนเป็นกลุ่มคนเดียวกัน ปามีเจ้า

ที่เจ้าของดูแล ดูแลชุมชนแห่งนี้ จึงมีประเพณีการบวชป่าด้วย กำหนดไว้ว่าภายในระยะเวลาปีที่ไม่ให้ตัดไม้หรือรुक้าพื้นที่ป่านั้นๆ เช่น สามเขา หรือสี่เขา วิถีของชาวม้งอาศัยอยู่กับธรรมชาติ สร้างบ้านติดพื้น ตามความเชื่อเกิดมาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อยู่ป่าอยู่เขา ฟังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ในขณะที่เดียวกันด้วยอิทธิพลทางวัตถุและเงินตรา ทำให้ม้งกลายเป็นคนบุกรุก ทำลายป่า ทั้งที่ความเป็นจริงแล้ว พวกม้งคือผู้ดูแลป่าต้นน้ำดอยภูคา จังหวัดน่าน

อาจารย์วิระพล ประสพสุข นักวิชาการท้องถิ่น โรงเรียนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ วิทยากรท่านที่สาม กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะดั้งเดิมในตำนานจามเทวี กล่าวถึงวัดลัวะ วัดห่าง ปัจจุบันเหลือเพียงแค่สี่หมู่บ้าน ลัวะเป็นชนเผ่าที่อยู่กับที่ แต่เดิมอาศัยอยู่ตามลุ่มน้ำต่อเมื่อมีกลุ่มอื่นแทรกเข้ามา ชาวลัวะจึงเขยิบหนีขึ้นไปอยู่บนเขา มีร่องรอยปรากฏให้เห็นอยู่เช่น เสาอินทขิล และกาแล ภูมิปัญญาของลัวะได้แก่ความเชี่ยวชาญเรื่องการนับเวลา มรดกทางวรรณกรรมอย่างมุขปาฐะ ที่ท่องจำสืบทอดกันมาทั้งหมด เจ็ดประเภท ชาวลัวะนับถือผีมาก ทุกช่วงเวลาของชีวิตล้วนเกี่ยวข้องกับผี ตั้งแต่การเกิด การแต่งงาน ไปจนการตาย ภาษาลัวะแตกต่างกันไปแต่ละที่ ฟังค่อนข้างยาก ไม่มีที่บันทึกเป็นภาษาเขียน มีสำเนียงเปรียบเสมือนไฟไหม้บนดอกหญ้า จึงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่น่าเป็นห่วง เพราะกำลัง

ค่อยๆ สูญหายไป โดยเฉพาะเมื่อแต่งงานแล้วก็จะกลายเป็นชาติพันธุ์อื่น บรรยายการอภิปรายมีความเข้มข้นมากขึ้นเมื่อพ่อหลวงจอนิ โอโดเซา ได้กล่าวเปรียบเทียบ;

ความพังทลายทางภาษาของลัวะว่าเหมือนสินามิบนภูเขา ทำให้คนบนเขาตาย แต่คนพื้นราบไม่ตาย เราต้องไม่อายุที่ไม่เก่งภาษาต่างประเทศ เพราะเราไม่ได้เป็นอาณานิคม ป่าไม้ถูกทำลายโดยพ่อค้า โดยชาวต่างชาติ ไม่ใช่ชาวเขา สารเคมีทั้งหลายมาจากต่างประเทศทั้งหมด ไม่มีสารเคมีก็ไม่ทำลายป่า สิ่งเหล่านี้ทำลายเศรษฐกิจเราเอง ชนเผ่าปกากะญอผูกสะดือเด็กทารกไว้กับต้นไม้ พามากับเกสรดอกไม้ ฉะนั้น หากไม่มีต้นไม้ วิญญาณจะหนีไม่อยู่กับต้นไม้ ฝ่ามือซ้าย ญาติพี่น้อง ฝ่าเท้าเหยียบดิน ทุกคนล้วนเกี่ยวข้องกับดิน มีต้นไม้ประจำตัวเอง ประจำชุมชน เราทุกคนจึงต้องรักษาป่า รักษาต้นไม้เอาไว้

นายสุริยะ พงศาวิภาวัฒน์ ชาวม้งจังหวัดน่านได้เพิ่มเติมว่า ชาวม้งมีความเป็นตัวของตัวเอง มีเอกลักษณ์ที่ชุดผ้าปัก แต่เดิมใช้ปักอกขึงตากให้แห้งแล้วทอ มีแค่ชุดขาวกับดำ ต่อมาได้พัฒนาให้มีการปัก ชาวม้งมีวัฒนธรรมการเป่าแคนในงานพิธีทางความเชื่อ ๓ ประการ คือ การต้อนรับแขก งานศพ และการทำบุญสู่ขวัญ เสียงเพลงนั้นจะเหมือนกัน ม้งมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย การสู่ขอต้องมีผู้ใหญ่หรือคนเฒ่าคนแก่ สามวันสู่ขวัญ หมายถึงการตั้งชื่อเด็กทารก จะไม่ตั้งชื่อเด็กก่อนสามวันเพราะไม่รู้ว่าจะรอดหรือไม่รอด ชาวม้งทุกคนมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน โยนผ้ากันต้องต่างแซ่ ต่างตระกูล จึงจะโยนกันได้ หมายถึงการแต่งงาน ต้องต่างข้ามตระกูล ห้ามแต่งงานในตระกูลเดียวกัน ห้ามจับกันเด็ดขาด การหมั้นคือการเลือกแซ่ตระกูล เลือกเชื้อสายที่ดี มีความดีความงาม ความชอบ ชาวม้งจะหมั้นได้ตั้งแต่อายุ ๘ ขวบ แต่งงานเมื่ออายุได้ ๑๔-๑๕ ปี ข้อเสียคือยังเด็ก ไม่ทันได้เรียนรู้นิสัยใจคอกันว่าชอบหรือไม่ชอบอะไร

การอภิปรายในช่วงปลายเริ่มต้นเรื่อง **“การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน”** ดำเนินรายการโดย นางสาวฉัตรลดา สีนุสสอน หัวหน้า

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงแสน และวิทยากร ๒ ท่าน คือ ครูประนอม ทาแปง ศิลปินแห่งชาติสาขาทัศนศิลป์พุทธศักราช ๒๕๕๓ ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญการทอผ้าขึ้นตีนจก จากเมืองลอง จังหวัดแพร่ รู้จักกันในชื่อ **“ผ้าขึ้นตีนจกเมืองลอง”** เป็นการทอผ้าของชาวไทยวนที่มีประวัติยาวนานมากกว่า ๑๕๐ ปี คุณครูประนอมฯ กล่าวถึงการสืบทอดวิธีทอผ้าของสตรีไทยในสมัยก่อนว่า มารดาจะเป็นผู้ส่งสอนเด็กหญิงให้เรียนรู้วิธีการทอผ้าพื้นเมืองทีละขั้นตอน เริ่มจากง่ายไปยาก การนำฝ้ายไปตากแดด การย้อม ฝ้าย หีบฝ้าย ปั่นฝ้าย ชุบแป้ง ชุบย้อม หักสอดฝ้ายทีละเส้น ก่อนจะขึ้นลวดลายด้วยการจก โดยเฉพาะขั้นตอนการจกนี้มีความละเอียดมาก ต้องทอลวดลายโดยใช้ขนเม่นหรือไม้แหลม จกหรือล้วงเส้นด้ายสีต่าง ๆ ให้เป็นลวดลายตามที่กำหนด ความยากง่ายนั้นมีทั้งการจับผ้า การสอด การจกให้ได้ลวดลายตามที่จินตนาการเอาไว้ จากนั้นจึงนำผ้าที่ทอเสร็จแล้วมาต่อกันจนเป็นผ้าชิ้นหนึ่งผืน ผู้หญิงไทยสมัยก่อนต้องหัดทอผ้าให้เป็นกันทุกคน และต้องอาศัยความหมั่นเพียรฝึกปรือด้วยความตั้งใจ ผ้าขึ้นตีนจกที่ได้จึงมีความประณีตงดงามสมความเป็นกุลสตรี การสืบทอดวิธีการทอผ้าแบบโบราณนี้นับเป็นอีกหนึ่งความภาคภูมิใจของวัฒนธรรมท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ควรช่วยกันอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ต่อไป

วิทยากรท่านที่สอง คือ นายศรีเลา เกษพรหม จากสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้เชี่ยวชาญแปลอักษรโบราณ มีผลงานวิจัยเรื่องจารึกล้านนามากมาย กล่าวถึงคนไทยวนหรือไทโยนกในศิลาจารึกล้านนาในจารึกวัดจองคำซึ่งมีความเก่าแก่ที่สุด ว่าเป็นกลุ่มคนพื้นราบ

ในวัฒนธรรมข้าวหรือการทำนา จึงมีคติความเชื่อเรื่องตา
แหลว ไทยวนหรือโยนกเรียกคนที่อยู่ในป่าว่า ญา กับ
ลัวะ ไทยวนเป็นชาวไทยกลุ่มหนึ่งที่มีการผสมผสานทาง
วัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ มาอย่างยาวนาน มีการ
ถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมร่วมกัน การศึกษาเรื่องราว
ความเป็นมาของชาติพันธุ์ต่างๆ จึงควรระมัดระวังเรื่อง
ภาษาที่อาจมีการบิดเบือนไป เช่น หลักฐานศิลาจารึกของ
พระเจ้ามั่งรายสืบเชื้อสายมาจากโยนกหรือไทยวน ไม่ใช่
พระเจ้าเม็งราย เพราะเม็ง แปลว่า มอญ แต่พระเจ้ามั่งราย
ไม่ได้เป็นมอญ เมื่อมีการตีพิมพ์เผยแพร่กันออกไป จึงก่อ
ให้เกิดความเข้าใจผิดกันได้ ชาวไทยวนมีประเพณีพิธีกรรม
ที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น การทำนา การทำบุญ
ตักบาตร การบวชนาค การเกิดแก่-เจ็บ-ตาย ตัวอย่างเช่น
เมื่อมีพิธีศพจะมีการจ้างคนมานั่งร้องไห้พรรณนาถึงความ
อาลัยที่มีต่อผู้ตาย คล้ายคลึงกับมอญร้องไห้ เป็นต้น ด้วย
เหตุนี้การศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จึงต้อง
ศึกษารากเหง้าทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์และ
ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ด้วย จะมาตี
ความว่าวัฒนธรรมนี้เป็นวัฒนธรรมของกลุ่มตนเองเท่านั้น
ไม่ได้ เพราะทุกวัฒนธรรมล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยง
กันทั้งสิ้น

การอภิปรายในช่วงสุดท้ายเรื่อง **“การจัดการ
วัฒนธรรมเพื่อการจัดการพิพิธภัณฑ์”** เป็นการนำเสนอ
แนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์
ให้ปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์สถาน
แห่งชาติ กาญจนบุรี จึงได้เรียนเชิญผู้มีประสบการณ์
ตรงและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการพิพิธภัณฑ์มาบอกเล่า

และแบ่งปันข้อมูลความรู้ เพื่อให้ผู้สนใจสามารถนำไป
ดำเนินการได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยมีนางสาวนิศยา
กนกมงคล ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงใหม่
เป็นผู้ดำเนินรายการ เริ่มต้นจากวิทยากรท่านแรก คือ
นางฟอยทอง สมวธา ผู้ทรงคุณวุฒิท้องถิ่นอำเภอแม่แจ่ม
จังหวัดเชียงใหม่ ได้ถ่ายทอดเรื่องราวการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์
ท้องถิ่นที่อำเภอแม่แจ่มให้ฟังว่า คนแม่แจ่มมีหลายชนเผ่า
ทั้งไทใหญ่ ลื้อ ยวน ซึ่งยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีวิถี
ชีวิตเอาไว้ได้เป็นอย่างดี เช่น ประเพณีข้าวใหม่ เป็นการ
บูชาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วด้วยข้าวที่เก็บเกี่ยวมาใหม่
ก่อนที่จะนำไปหุงกิน ประเพณีลงแขก การทำบุญเนื่อง
ในวาระสำคัญต่างๆ การทอดผ้าขึ้นตึนจก ฯลฯ ด้วยเหตุ
นี้จึงมีการสนับสนุนให้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแม่แจ่มขึ้น
ซึ่งทำตามกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ เริ่มตั้งแต่การหา
ทีมงานที่มีใจรักเพราะเป็นงานที่หนัก การเก็บรวบรวม
วัตถุสิ่งของที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมจากแหล่งต่างๆ การ
ศึกษาดูงานจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต่างๆ โดยเฉพาะเรื่อง
การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ การค้นคว้าหาข้อมูลความหมายและ
คำเรียกขานสิ่งของต่างๆ ที่จะนำมาจัดแสดงทั้งจากชาว
บ้านและจากแหล่งข้อมูลอื่น เชื่อมโยงความรู้ความเข้าใจ
จากภูมิปัญญาท้องถิ่น บอกเล่าประวัติความเป็นมาและ
วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จากนั้นจึงนำองค์ความรู้
เหล่านั้นมาจัดแสดงให้ทุกคนเรียนรู้รากฐานทางวัฒนธรรม
ร่วมกันต่อไป

ลำดับต่อไปเป็นทัศนคติจาก นายวินัย ปราบบริบูรณ์ ผู้
ก่อตั้งและผู้อำนวยการหอศิลป์ปริมณาน จังหวัดน่าน แม้
จะเป็นพิพิธภัณฑ์เอกชน แต่มีการบริหารจัดการที่ตอบ
สนองต่อชุมชนด้วยกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
พิพิธภัณฑ์หอศิลป์ปริมณานเกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจเมื่อได้
เดินทางไปดูนิทรรศการต่างๆ ในต่างประเทศ ที่ประชาชน
และเด็กๆ สามารถเข้าไปชมนิทรรศการเหล่านี้ได้ มีการ
บรรยายเรื่องราวเกี่ยวกับภาพที่จัดแสดง **“ถ้าไม่เริ่มต้น
ก็ไม่มีทางทำได้”** ดังนั้น จึงเริ่มจากการออกแบบอาคาร
บนทำเลที่ตั้งที่เหมาะสม ผู้คนสามารถเดินทางไปได้โดย
สะดวก ตกแต่งสถานที่ให้เป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากที่
อื่น จัดแสดงข้อมูลด้วยการถ่ายภาพศิลปะเพื่อบอกเล่า

ความเป็นมาและเรื่องราวของชุมชนจากสถานที่สำคัญที่อยู่ใกล้เคียง เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดภูมินทร์ และวัดหนองบัว จังหวัดน่าน ซึ่งเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นโดยตรง มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสนับสนุนศิลปิน ได้แก่ ค่ายศิลปะสำหรับเยาวชน นิทรรศการสัญจร ประชุมเสวนาวิชาการ หรือการแบ่งปันพื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรมอื่นของชุมชน สร้างงานประติมากรรม ศิลปกรรม เชื่อมโยงศิลปะเก่ากับศิลปะใหม่ สะท้อนมุมมองของศิลปิน อันล้วนเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนเข้าถึงศิลปะ พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้จึงกลายเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องศิลปะ ที่ทำหน้าที่ไม่ต่างจากหอศิลป์แห่งชาติ

นางบุปผา จิรพงษ์ นักวิชาการท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ ผู้มีประสบการณ์ตรงด้านพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น และได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาการจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานหลายแห่ง ได้กล่าวว่า **“มองเขา มองเรา เอากลับมาพัฒนาตนเอง”** เพราะพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในประเทศไทยมีจำนวนมาก ทั้งในโรงเรียน วัด หรือพิพิธภัณฑสถานเอกชน เท่าที่สำรวจพบว่ามีของเก่าอยู่เยอะมากและได้รับการเก็บรักษาไว้อย่างดี บางแห่งมีการจัดทำหลักสูตรภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นเรื่องราวใหญ่โต แต่กลับไม่มีอะไรแปลกใหม่ ปัญหาคือ ไม่มีคนที่จะทำงานด้านนี้โดยตรง หรือคนที่จะสืบสานสืบทอดให้ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑสถานรับรู้ ว่า วัตถุชิ้นนี้มาจากอะไร ด้วยวิธีอะไร การอบรมมัคคุเทศก์ทำแค่เพียงระยะสั้นๆ ไม่สามารถสืบสานองค์ความรู้ต่อไปได้ ครั้งเมื่อไปดูงานที่บาหลิพบว่า พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่นั่นไม่ต้องทำอะไรมาก เพียงแค่ดำเนินกิจกรรมที่เป็นวัฒนธรรมชนเผ่าอย่างแท้จริงตามกิจวัตรประจำวันของเขา กลมกลืนกับวิถีชีวิต มีสภาพแวดล้อมที่สะอาด เป็นระเบียบ ไม่ต้องตกแต่งอะไรมากมาย แต่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี ไม่ใช่เพื่อการจัดแสดง แต่เป็นธรรมชาติบนความจริงใจของการแสดง วัฒนธรรม คือการสืบแทรกอยู่ในอนุวัฒนธรรมเข้มข้น จึงสามารถรักษาวัฒนธรรมชนเผ่าเอาไว้ได้ ผู้ใหญ่ในสังคมไทยจึงควรถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีให้แก่เยาวชนลูกหลานของเรา สอนให้เขารู้จักรากเหง้าของตนเองอย่างซาบซึ้งถึงจิตใจ ไม่ใช่เพียงแค่เก็บของเก่าไว้ในพิพิธภัณฑสถาน แต่ต้องมีเรื่องราวองค์ความรู้ให้เด็กของเราสืบสานได้ ชน

เผ่ามีการสานสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเข้าใจวัฒนธรรม เช่น ร้านกาแฟสมุนไพร สามารถนำสมุนไพรพื้นบ้านมาเป็นสื่ออธิบายวัฒนธรรมชนเผ่าได้ มีความต่อเนื่องในการจัดแสดง พิพิธภัณฑสถาน เพราะพิพิธภัณฑสถานไม่ใช่ห้องเก็บของ จึงต้องมีการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่กระบวนการทำให้มีชีวิต ด้วยการใส่ประโยชน์จากพิพิธภัณฑสถาน

วิทยากรท่านสุดท้ายในประเด็นนี้ คือ ดร.ภททิยา ยิมเรวัตติ อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตรมหาวิทาลัยมหิดล ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์และการจัดการวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ กล่าวทั้งท้ายถึงผู้ที่สนใจการบริหารจัดการวัฒนธรรมในพิพิธภัณฑสถานให้รับรู้ร่วมกันว่า ทุกคนอยากจะอนุรักษ์เผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีของเราให้เป็นที่รู้จัก โดยเฉพาะกับลูกหลาน แต่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ ไม่จำเป็นจะต้องย้อนกลับไปใช้ชีวิตแบบเดิม เพราะเราไม่สามารถแข่งแข่งวัฒนธรรมเอาไว้ได้ ขณะเดียวกันกลุ่มชาติพันธุ์สามารถแสดงอัตลักษณ์ตัวตนของกลุ่มที่มีความเปลี่ยนแปลงและหลากหลาย เพราะวัฒนธรรมในปัจจุบันสามารถขายได้ แต่ไม่จำเป็นต้องมุ่งการขายเป็นหลัก พิธีกรรมบางอย่างมีกำหนดเวลาและสถานที่ที่เป็นปัจจัยบังคับ การจัดแสดงพิธีกรรมจึงไม่ควรเป็นการแสดง แต่ควรแสดงออกถึงความหลากหลายซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเขาเองจริงๆ สังคมวัฒนธรรมที่พ่อแม่ยังพึงปฏิบัติ เด็กๆ ก็จะซึมซับไปเอง สิ่งสำคัญที่เราอยากอนุรักษ์จะต้องมีสถานที่ที่มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงเรียนหน่วยงานราชการ แต่พิพิธภัณฑสถานสำคัญที่สุด เพราะเป็นแหล่งรวบรวมและจัดแสดงมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เมื่อมีความหลากหลายจึงมีพิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑสถาน เมือง หอจดหมายเหตุ ศูนย์เอกสารข้อมูลต่าง ๆ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ถือเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของพิพิธภัณฑสถาน สร้างมาแล้วต้องเปิดให้คนดู ไม่ใช่ต้องทำหนังสือขออนุญาต พิพิธภัณฑสถานจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนให้มีชีวิตชีวาตลอดเวลา เพราะพิพิธภัณฑสถานไม่ใช่ห้องเก็บของ สังคมต้องการให้พิพิธภัณฑสถานมีชีวิต เป็นแหล่งเรียนรู้ ช่วยเสริมองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ สร้างแรงบันดาลใจ ดึงดูดความสนใจโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ต้องเผยแพร่และสร้างความรู้ให้แก่ประชาชนทั้งหลายให้ได้ ทุกเพศทุกวัย โดยเจ้าหน้าที่

พิพิธภัณฑสถานจะต้องหมั่นคิดสร้างสรรค์จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง กระตุ้นเตือนให้เกิดการเรียนรู้ และไม่ควรจะห่างจากวิถีชีวิตของผู้คน ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วม อาจมีภาพเก่าๆ ภาพวิดีโอ ทำเรื่องราวสลับหมุนเวียนกันได้ มีเจ้าหน้าที่นำชมที่ฝึกฝนมาสำหรับอธิบายให้นักท่องเที่ยวฟัง โดยเฉพาะชื่อกับกลุ่มชาติพันธุ์สำคัญมาก ต้องกำหนดให้ชัดเจน เราเรียกตัวเองว่าอะไร และคนอื่นเรียกเราว่าอย่างไร ต้องออกแบบทำวิจัยให้ชัดเจนว่าเราต้องการอะไร เนื้อหาคืออะไร จะจัดกิจกรรมอะไรบ้าง มีหน่วยงานหรือองค์กรด้านใดที่สามารถให้ความร่วมมือในการสร้างพิพิธภัณฑสถาน การสร้างองค์ความรู้ร่วมกันให้แพร่หลายยิ่งขึ้น เพื่อให้พิพิธภัณฑสถานกลายเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างแท้จริง

การจัดงานสัมมนาโครงการเครือข่ายรักษาวัดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ภาคเหนือ หัวข้อ **“การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์”** เสร็จสิ้นลงในตอนเย็นของวันอาทิตย์ที่ ๑๗ มิถุนายน ที่ผ่านมา โดยยังมีผู้ร่วมเข้าฟังบรรยายอย่างคับคั่ง แม้จะล่วงพ้นเวลาที่แจ้ง

ไว้ในกำหนดการ แต่ผู้เข้าร่วมสัมมนายังคงแลกเปลี่ยนทัศนคติ และแจ้งความจำนงค์ต่อเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนบุรี เพื่อจะติดตามข่าวคราวความเคลื่อนไหวในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไปด้วยใจจดจ่อ บรรยากาศแห่งความกระตือรือร้นจากงานสัมมนาในครั้งนี้ จึงนับเป็นนิมิตหมายอันดี และบทสรุปต่อการร่วมกันอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดั่งามของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหลายเอาไว้ให้อำรงอยู่ในสังคมไทยสืบไป

“บันทึกกลุ่มชาติพันธุ์”

“เรียนรู้อาษา เรียนรู้เราที่ โฮงมูนมังเมืองขอนแก่น”

นิพนธ์ กลางวิชัย*

ขอนแก่น เมืองแห่งเสียงแคนและดอกคูณ ถือเป็นเมืองขนาดใหญ่อีกหนึ่งแห่งของภาคอีสาน ที่มีสถานที่ท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้จำนวนมากที่รอให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปสัมผัส หนึ่งในสถานที่เหล่านั้น คือ **“โฮงมูนมังเมืองขอนแก่น”** สถานที่ที่บ่งบอกถึงความเป็นมาและความเป็นตัวตนของชาวเมืองขอนแก่น

“โฮง” เป็นภาษาอีสาน หมายถึง โรงหรือห้องโถงที่มีขนาดใหญ่ ส่วนคำว่า **“มูนมัง”** หมายถึงทรัพย์สินสมบัติหรือมรดก ที่นี้จึงถือเป็นห้องเก็บสมบัติอันมีค่าของชาวขอนแก่น ซึ่งถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเชื่อมโยงให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกในความรักและหวงแหนท้องถิ่นของตนเองและเป็นศูนย์กลางการศึกษาค้นคว้าข้อมูลประวัติศาสตร์เมือง โดยมีการนำเสนอเรื่องราวผ่านโบราณวัตถุ ภาพถ่าย ภาพวาด หุ่นจำลองสามมิติทั้งขนาดเท่าคนจริงและขนาดจิ๋ว โดยแบ่งเนื้อหาการนำเสนอออกเป็น ๕ โซน ได้แก่ โซนแนะนำเมืองขอนแก่น โซนประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น และวัฒนธรรมชาวขอนแก่น โซนการตั้งเมือง โซนบ้านเมืองและวิถีชีวิตของชาวขอนแก่นและสุดท้ายโซนขอนแก่นวันนี้

ประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น บอกเล่าไว้ว่าเมืองขอนแก่นได้รับพระราชทานการตั้งเมืองเมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๐ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยแยกออกมาจากแขวงเมืองสุวรรณภูมิ

ชาวเมืองส่วนใหญ่อพยพมาจากเวียงจันทร์ โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวเป็นประชากรหลัก แต่ก็ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ได้แก่ จีน เวียดนาม อิสลาม และซิกข์ อาศัยอยู่ร่วมกันภายใต้ฮีต คองและคະລຳ^{*} ของสังคม

“ฮีต คอง คະລຳ” ถือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ผู้คนถือเอาเป็นแบบอย่างและประพฤติปฏิบัติจนเป็นแบบแผน โดยโฮงมูนมังเมือง ได้นำเสนอเกี่ยวกับฮีตทั้ง ๑๒ ฮีต ซึ่งถือได้เป็นประเพณี ๑๒ เดือนของชาวขอนแก่นไว้อย่างครบถ้วน เช่น ฮีตที่ ๓ ทำในเดือนสาม เรียกว่าบุญ

* ภัณฑารักษ์ปฏิบัติการ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนบุรี

๑ ฮีต เป็นภาษาลาว หมายความว่าประเพณีที่ผู้คนปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ผู้ใดที่ไม่ปฏิบัติตามถือว่าเป็นความผิดเป็นคนชั่ว มี ๑๒ ข้อ เรียกว่า ฮีต ๑๒ ส่วนคำว่า คอง คือ ข้อปฏิบัติของดั่งวันที่จะต้องปฏิบัติตามตำแหน่งฐานะทางสังคม มี ๑๔ ข้อ เรียกว่า คอง ๑๔ และคำว่า คະລຳ หมายถึง ข้อห้ามหรือข้อต้องห้ามที่ไม่ให้กระทำ

ข้าวจี เป็นการนำเอาข้าวใหม่จากการทำนาในปีนั้น ไปถวายให้พระภิกษุได้ฉันก่อน

ฮีตที่ ๔ ทำในเดือนสี่ เรียกว่า บุญผะเหวดหรือบุญมหาชาติ เพื่อฟังเทศน์เรื่องเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ให้จบภายในวันเดียว โดยเชื่อว่าหากผู้ใดสามารถปฏิบัติได้จะได้พบกับพระศรีอารียเมตไตรย ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป

ความเชื่อและประเพณีเหล่านี้ หลายอย่างกำลังจะสูญหายไป เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ถึงแม้ว่าเวลาจะไม่หมุนย้อนกลับ แต่เราก็เลือกที่จะเรียนรู้ที่จะศึกษาได้ว่าเราเคยเป็นมาอย่างไร ข้อความหนึ่งในบอร์ดนิทรรศการ ได้กล่าวไว้ว่า ขอนแก่นจะเป็นชุมชนน่าอยู่ได้อย่างไร หากคนของเราเองยังไม่รู้จักตัวเอง...

บรรณานุกรม

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดขอนแก่น. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒, ๒๕๔๓

“แหล่งเรียนรู้อาณาจักร”

ชาติพันธุ์และชื่อกลุ่มชาติพันธุ์

ภททิยา ยิมเรวัต*

เมื่อองค์ความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายอยู่ในกระแสที่ทำให้เกิดความสมดุลต่าง ๆ ในวิถีชีวิตมนุษย์ เริ่มจากความหลากหลายทางชีวภาพ ที่ทำให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ ทำให้ความหลากหลายด้านอื่น ๆ ที่เคยเป็นความแตกต่าง จนบางครั้งต้องทำให้ “ความต่าง” นั้นหมดไป ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายทางภาษา ความหลากหลายทางวัฒนธรรม หรือความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นเรื่องที่ยอมรับและสมควรได้รับการสนับสนุน จนเป็นที่รับรู้กันว่า ดินแดนประเทศไทยเป็นดินแดนหนึ่งที่ประชากรมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์สูง มีภาษา กลุ่มชาติพันธุ์ทั้งภาษาที่มีผู้พูดจำนวนมาก จนถึงภาษาที่มีผู้พูดเพียงน้อยนิด นับรวมกันแล้วได้ถึง ๖๐ กว่าภาษา และในจำนวนดังกล่าว บางภาษาก็อยู่ในสภาพน่าเป็นห่วง ที่เรียกกันว่าอยู่ใน “ภาวะวิกฤต” แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เหล่านี้ต่างก็สามารถดำเนินชีวิตตามแบบแผนธรรมเนียม ประเพณีที่สืบทอดกันมาและก็ได้เลือกผสมผสานกับสิ่งใหม่ ๆ ทั้งจากต่างกลุ่มชาติพันธุ์ และจากความเจริญก้าวหน้าของโลกตะวันตกที่ล้นหลามเข้าสู่ประเทศไทยจนหลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และได้ถ่ายทอดสืบทอดกันมา จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ตั้งแต่ครั้งอดีตกาลต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากผลงานการศึกษาของนักวิชาการด้านต่าง ๆ ทั้งนักประวัติศาสตร์ โบราณคดี ภาษาศาสตร์ มานุษยวิทยา และอื่น ๆ

กลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญยิ่งของดินแดนประเทศไทย ก็คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่เป็นชนกลุ่มใหญ่ จนทำให้กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ กลายเป็น “ชนกลุ่มน้อย” หรือ “คนชายขอบ” ไปหมด หรือบางครั้งก็มักจะสรุปเป็นว่า กลุ่มชาติ

พันธุ์อื่น ๆ ที่ไม่ใช่ “คนไทย” คือกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาอยู่ในดินแดนประเทศไทยไปหมด ทั้ง ๆ ที่บางกลุ่มชาติพันธุ์ อาจเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานในดินแดนนี้มาเป็นเวลาช้านานก่อนที่คนไทยจะเข้ามาตั้งถิ่นฐานเสียอีก

การแบ่งแยกว่าใครเป็นไทย ใครไม่ใช่ไทย ทำให้มีการเรียกชื่อกลุ่มเพื่อระบุให้ชัดเจนลงไป การให้ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ไม่ใช่คนไทยนี้ บางครั้งก็ไม่ได้คำนึงว่ากลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้น เขามีชื่อกลุ่มของเขาเองหรือไม่ หรือบางครั้งก็จะอาจได้ยินชื่อที่เขาใช้เรียกกลุ่มของพวกเขา แต่เนื่องจากเป็นคำที่ออกเสียงต่างจากระบบเสียงในภาษาไทยที่คุ้นเคยและใช้กันอยู่ จึงออกเสียงเพี้ยนไปจาก “ต้นฉบับ” ซึ่งเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ในสังคมไทยเลย เพราะเรามีคำภาษาอื่น ๆ ที่เข้ามาสู่สังคมไทยแล้วเราก็ออกเสียงเป็นแบบไทย ๆ ของเรา เช่น นายหันแตร บารณี (Henry Burney) ราชปะแตน (Royal pattern) กะปิตัน (Captain) ตะแล็บแก๊ป (telegram) หรืออื่น ๆ ดังนั้นเราจึงพบกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศของเรา เช่น “อาข่า” ถูกเรียกว่า “อ๊กอ” “ลีซู” ก็เป็น “ลีซอ” หรือ “ม้ง” ก็เรียกว่า “แม้ว” เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีบางกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกชื่อกลุ่มตามพฤติกรรมที่ได้พบเจอ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ “ผีตองเหลือง” ที่กล่าวกันว่า เป็นกลุ่มคนที่หายตัวได้เร็วราวกับว่าพวกเขาเป็นผี และจากการที่คนกลุ่มนี้สร้างเพิงพักโดยใช้ใบตองปามุงหลังคา เมื่อใบตองเปลี่ยนเป็นสีเหลืองแห้งกรอบพวกเขาก็ย้ายไปตั้งเพิงพักที่อื่นต่อไป กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีพฤติกรรมดังกล่าวจึงถูกเรียกว่ากลุ่ม “ผีตองเหลือง” ไป ทั้ง ๆ ที่พวกเขามีชื่อเรียกในภาษาของเขาวว่า “มลาปรี” (ที่เวลาออกเสียงคำนี้ เขามักจะออกเสียงพยางค์ท้ายยาว ๆ) ซึ่งมีความหมายว่า “ผู้ที่อยู่ในป่าหรือคนป่า” และ

*คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

การที่พวกเขาต้องย้ายที่ตั้งเพิงพักนั้น ก็ไม่ใช่เพราะใบตองที่มุงหลังคากลายเป็นสีเหลือง แต่เพราะว่าแหล่งอาหารรอบๆ บริเวณนั้นหมดลงแล้ว จึงต้องอพยพหาแหล่งใหม่ต่อไป นอกจากนี้ บางกลุ่มชาติพันธุ์ก็ถูกเรียกชื่อไปตามลักษณะพื้นที่ที่อาศัยอยู่ไปด้วย ดังเช่น ชาวมอแกน มอเกล็น หรือมอแกน ก็กลายเป็น “ชาวเล” หรือ “ชาวทะเล” บางกลุ่มที่อาศัยในป่าดงหรือบนเขาสูงก็กลายเป็น “ชาวเขา” บ้าง “ชาวดง” บ้าง “ชาวบน” บ้าง เป็นต้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย มีทั้งชื่อที่พวกเขาเรียกตนเอง แล้วก็ชื่อที่พวกเราใช้เรียกพวกเขา ซึ่งบางครั้งเขาก็รับได้บางครั้งเขาก็ไม่ชอบ ยิ่งไปกว่านั้นบางกลุ่มชาติพันธุ์ ยังมีชื่อที่ทางราชการไทยตั้งให้อีก เพื่อสะดวกในการเรียกเมื่อต้องติดต่อกับพวกเขา เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่านบางกลุ่ม มีชื่อที่รู้จักกันเป็นทางการว่า “ชาวถิ่น” เป็นต้น

แม้ว่าการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์จะหลากหลายจนทำให้กลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ มีชื่อที่ใช้เรียกหลายชื่อดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ก็ยังพบอีกด้วยว่าบางครั้งชื่อที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่คนไทยเพียงชื่อเดียวนั้น อาจจะมีหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ได้หลายกลุ่ม และยังเป็นกลุ่มที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเกี่ยวข้องกันเลยทีเดียว เช่น ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ “ลัวะ” จะพบว่าในปัจจุบันมีกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่าลัวะกระจายกันหลายพื้นที่ ตั้งแต่แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำปาง ไปจนถึงจังหวัดน่าน และเมื่อนักวิชาการทั้งนักภาษาศาสตร์และนักมานุษยวิทยาได้เข้าไปศึกษาในพื้นที่ของกลุ่มชนเหล่านี้ ก็พบว่าผู้คนที่ถูกเรียกว่า “ลัวะ” ในแต่ละจังหวัดนั้น ต่างก็มีชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง เช่น “ละว้า ละเวือะ หรือ ว้า” ซึ่งก็คือกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำปาง ในขณะที่ลัวะที่จังหวัดน่านก็มีชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ของเขาว่า “มัล หรือ ปรัย” แต่เมื่อผู้คนชาวเมืองน่าน เรียกพวกเขาว่า “ลัวะ” เขาก็ยอมรับที่จะเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ของเขาด้วยคำดังกล่าว แต่เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าเป็นลัวะกลุ่มใด จึงได้นำชื่อที่พวกเขาใช้จริงในภาษาของเขามารวมเข้าไป กลายเป็นชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่จังหวัดน่าน

ว่า “ลัวะมัล” หรือ “ลัวะปรัย” ที่เป็นที่รู้จักกันในปัจจุบันนี้ ในเรื่องเกี่ยวกับชื่อลัวะและละว้า ยังมีเรื่องที่น่าสนใจยิ่งขึ้นไปอีก คือในขณะที่คนทางล้านนาเชียงใหม่แต่ก่อนเรียกชาวละว้าแถวนั้นว่า ลัวะ ชาวไทยแถบสุพรรณบุรี หรือชาวไทยแถบเพชรบูรณ์กลับเรียกกลุ่มคนที่มีภาษาวัฒนธรรมแตกต่างกับพวกเขาว่า “ละว้า” เราจึงมีชาวละว้าทั้งที่สุพรรณบุรีและที่เพชรบูรณ์ ซึ่งละว้าทั้ง ๒ กลุ่มนี้ก็ไม่ใช่ละว้าจริง ๆ เหมือนพวกละว้าที่อยู่ทางแม่ฮ่องสอน หรือเชียงใหม่ อีกทั้งภาษาและวัฒนธรรมของละว้าทั้งสองกลุ่มคือ สุพรรณบุรีและเพชรบูรณ์ก็แตกต่างกันด้วย

สิ่งที่น่าสนใจและน่าจะลองวิเคราะห์ต่อไป ก็คือคำว่า “ลัวะ” ที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในภาคเหนือนี้มาจากไหน เป็นไปได้หรือไม่ว่าคำนี้จะมาจากคำว่า “ละว้า” หรือ “ละเวือะ” ที่เป็นชื่อกลุ่มชาติพันธุ์จริง ๆ โดยคำดังกล่าวได้ผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเสียง และถ้าเป็นเช่นนั้น ทำไมคำนี้จึงได้ไปปรากฏใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่จังหวัดน่านที่ไม่ใช่ชื่อกลุ่มละว้าหรือละเวือะด้วย หรือคนเมืองน่านได้รับคำนี้มาจากทางเชียงใหม่ แล้วก็นำมาใช้เช่นเดียวกัน คือ นำมาใช้เป็นคำเรียกกลุ่ม “คนอื่น” ที่ไม่ใช่คนเมืองน่าน และถ้าเป็นเช่นที่กล่าวมานี้ คำว่า “ลัวะ” นี้ก็น่าจะเป็นคำกลางๆ ที่ชาวเมืองเหนือหรือชาวอาณาจักรล้านนาใช้เรียกผู้คนอื่นๆ ที่ไม่ใช่คนเมืองเช่นตนเอง ทั้งนี้เพราะกลุ่มชนเหล่านี้ได้ตั้งถิ่นฐานรวมอยู่ในดินแดนเดียวกันหรือใกล้เคียงกันกับพวกตน จึงจำเป็นต้องแยกกลุ่มให้ชัดเจนว่าใครเป็นพวกเดียวกัน ใครไม่ใช่พวกเดียวกัน ชาวล้านนาจึงได้มีคำเรียกรวมกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในอาณาจักรล้านนาที่ไม่ใช่กลุ่มเดียวกับตนว่า “ลัวะ” ไปทั้งหมด และก็จะอธิบายถึงคำว่า “ละว้า” ของคนไทยภาคกลางได้ว่า คนไทยภาคกลางน่าจะเคยรับรู้แล้วว่ามียุทธศาสตร์ลัวะที่มีภาษาวัฒนธรรมไม่เหมือนพวกเขาอยู่เพราะชื่อชาติพันธุ์ดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์อันยาวนานของไทยมาก่อนแล้ว ดังนั้น เมื่อได้พบเจอผู้คนอื่นที่ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตามที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเดียวกัน ก็เลยเรียกกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นรวมไปว่าเป็น “ละว้า” ไปหมด และจากการศึกษาของนักวิชาการในระยะหลังต่อมาชัดเจนแล้ว

ว่า ละว้าสุพรรณบุรี คือ กลุ่ม “ก่องหรืออุก่อง” ในขณะที่ ละว้าเพชรบูรณ์คือ กลุ่ม “ญัฮกุร” หรือที่รู้จักกันอีกชื่อหนึ่งว่า “ชาวบน” นั่นเอง

การใช้ชื่อเดียวเรียกหมายรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายดังที่กล่าวมานี้ ไม่ได้พบเฉพาะในดินแดนประเทศไทยเท่านั้น ในประเทศลาว ในประเทศเวียดนาม หรือในประเทศกัมพูชา ก็มีปรากฏอยู่เช่นกัน เช่น รัฐบาลลาวได้กำหนดเรียกผู้คนของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศลาวว่า “คนลาว” และได้จำแนกคนลาวออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ๆ โดยดูจากระดับความสูงของพื้นที่ที่ตั้งบ้านเรือน คือ ลาวสูง ลาวเทิง และลาวลุ่ม ซึ่งคนลาวแต่ละกลุ่มนี้ก็จะมีประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม เช่น ลาวสูง มีทั้งกลุ่มม้ง เมี่ยน (เย้า) ลีซอ ส่วนลาวเทิงก็ได้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาในกลุ่มภาษามอญ-เขมร เช่น ขมุ ซิงมูน กะตาง ตะโอย ขาง ละเม็ต เป็นต้น ส่วนลาวลุ่มได้แก่ กลุ่มที่พูดภาษาไทย-ลาว ได้แก่ ชาวลาว พวน ผู้ไท ไทดำ ไทแดง และอื่นๆ นอกจากนี้แล้วยังพบว่าชาวลาวลุ่มมักเรียกชาวลาวเทิงหลายกลุ่มชาติพันธุ์รวมกันว่า “ข่า” อีกด้วย

ในประเทศเวียดนามก็มีคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มีอำนาจหรือความสำคัญในทางการเมืองการปกครองว่า “ม้อย” จนทำให้หลายคนเข้าใจผิดว่า “ม้อย” เป็นชื่อกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง และบางครั้งยังมีผู้ใช้คำว่า “ข่า” ในภาษาลาว รวมกับคำว่า “ม้อย” ของเวียดนามเป็น “ข่าม้อย” อีกด้วย แต่เมื่อได้ศึกษาให้ชัดเจนแล้ว ก็จะพบว่าจริงๆ แล้ว “ม้อย” น่าจะเป็นคำกลางที่ชาวเวียดนามใช้เรียกกลุ่มชาติ

พันธุ์หลาย ๆ กลุ่มที่มีจำนวนสมาชิกไม่มาก ไม่มีบทบาทสำคัญเมื่อเทียบกับชาวเวียดนามที่เป็นชนชั้นปกครองหรือชาวไทยกลุ่มต่าง ๆ ที่เคยเป็นเจ้าของดินแดนทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ กลุ่มม้อยในเวียดนามก็เช่น ชาติพันธุ์กู กะตู บ่าห์นาร์ เอเต จรู จราว เป็นต้น ที่ประเทศเวียดนามนั้นนอกจากจะมีคำว่า “ม้อย” ที่ใช้เป็นคำเรียกรวม ๆ หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวมาแล้ว ยังพบอีกว่าทางตอนเหนือของเวียดนามมีคำว่า “ไท้” ซึ่งใช้เรียกหมายถึงถึงกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานทางตอนเหนือของประเทศ ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มไต กลุ่มไท กลุ่มเหมือง หรือกลุ่มนุงก็ได้อีกด้วย

ส่วนในประเทศกัมพูชา พบการใช้คำเรียกที่เป็นคำกลางเช่นกัน คือ คำว่า “พ-นอง” ที่หมายถึง คนที่อาศัยอยู่ป่า เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์หลาย ๆ กลุ่มที่มีจำนวนไม่มาก และอาศัยอยู่ในป่าเขา โดยเฉพาะในแถบที่ราบสูง โบโลเวน หรือที่รัตนคีรี เช่น กลุ่มบราว ญ่าเฮินสเตียง และดำปวน เป็นต้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏใช้กันอยู่ขณะนี้ อาจทำให้เกิดความสับสน และอาจเข้าใจผิดได้เมื่อต้องจัดกลุ่มผู้คนเข้าด้วยกัน แม้แต่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่เป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศก็ตาม ก็ยังมีคำเรียกชื่อตัวเองหลากหลาย เช่น ไทยภาคกลางหรือกรุงเทพฯ คือ ไทยสยาม ภาคเหนือเรียกตัวเองว่า “คนเมือง” ชาวไทยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ ก็คือ ชาวไทยอีสานหรือชาวไทยที่มาจากที่อื่น ๆ แล้วได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในประเทศไทย จะด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม ก็จะมี

ชื่อกลุ่มว่าเป็นชาวไทยจากที่ใด เช่น ชาวไทยยอง ไทยจีน/ไทยจีน ไทยยวน ไทยโซ่ง ไทยพวน เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับคนไทยยังได้เขียนชื่อคนไทยให้แตกต่างกันไปอีก คือเมื่อเขียนถึงผู้คนในประเทศไทยก็เขียนว่า “คนไทย” (มีตัวอักษร “ย” สะกด) แต่ถ้าหมายถึงผู้คนที่พูดภาษากลุ่มไทยเหมือนกันแต่อาศัยอยู่นอกประเทศก็ใช้ว่า “คนไท” (ไม่มีตัว ย สะกด) นักภาษาศาสตร์เองก็มีวิธีการแบ่งกลุ่มคนไทยโดยดูจากภาษาที่พูด (ภาษากลุ่มตระกูลไท) เช่น ภาษาไทกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ที่รวมภาษาไทยที่เราใช้พูดกันในประเทศไทยอยู่ขณะนี้ก็จะแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ โดยใช้เสียงพยัญชนะชุดอโสมพะ (t and th) เป็นตัวกำหนดซึ่งก็เป็นวิธีจัดแบ่งที่มีเทคนิควิธีการเฉพาะของสาขาวิชาภาษาศาสตร์

รายละเอียดของชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ คงช่วยให้ความกระจ่างต่อผู้อ่านในเรื่องชื่อกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลาย ซึ่งมีทั้งชื่อที่แต่ละกลุ่มเรียกตัวเอง ชื่อที่พวกเราเรียกพวกเขา ชื่อที่ทางราชการตั้งให้แล้วยังมีชื่อที่ใช้เรียกหมายรวมถึงหลาย ๆ กลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่พวกเราอีก ปัจจุบันได้ยอมรับและเห็นความงดงามของความหลากหลายแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถดำรง ภาษา วิถี วัฒนธรรม องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษของตนได้สั่งสม ถ่ายทอดสืบต่อกันมาได้ต่อไป ตามสิทธิเสรีภาพที่มีในฐานะสมาชิกของประเทศไทยเช่นเดียวกับชาวไทยที่เป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ เรื่องดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ควรตระหนัก และให้ความสนใจ

อย่างยิ่ง เพื่อให้ไม่ให้ภาษาและวัฒนธรรมของตนตกอยู่ในภาวะถดถอย หรือหมดสิ้นไปในที่สุด นอกจากนี้รัฐบาลควรช่วยส่งเสริม และฟื้นฟูการสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาของแต่ละกลุ่มด้วยเพราะความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์คือส่วนหนึ่งของทุนทางสังคมวัฒนธรรมของประเทศไทย การที่ประเทศไทยมีสมาชิกที่มีความหลากหลายจึงเป็นเสมือนสวนดอกไม้ใหญ่ที่เต็มไปด้วยไม้ดอกนานาพรรณ อยู่ร่วมกันให้สีสันงดงาม ดังที่นักวิชาการทางความหลากหลายทางภาษาศาสตร์ ได้เคยเปรียบเทียบสังคมพหุภาษาเอาไว้ แต่ถ้าจะให้สวนดอกไม้ นั้นมันคงถาวรก็ต้องดูแลเอาใจใส่อย่างดีด้วย

หนังสืออ้างอิง

๑. Dang Nghiem Van and others, ๑๙๙๓, The ethnic minorities in Vietnam.
๒. David Thomas, ๑๙๖๒, Mon-Khmer subgrouping in Vietnam.
๓. Frank M. Lebar and others, ๑๙๖๔, Ethnic groups of Mainland Southeast Asia.
๔. George Coedes, ๑๙๖๒, Peuples de la peninsule indochinoise.
๕. Joachim Schliesinger, ๒๐๐๓, Ethnic groups of Laos.
๖. Michel Ferlus, ๑๙๗๔, Les langues du group Austro-asitiques du Nord. Oliver Gordon Young, ๑๙๗๔, The hill tribes of Northern Thailand.
๗. Paul Benedict, ๑๙๗๕, Austro-Thai Language and Culture)

“ฐานข้อมูลวัตถุดิบพันธุ์”

ชื่อวัตถุ

เครื่องมือทำขนม
ปลากริม

สถานที่พบ

เครื่องมือทำขนม
ปลากริม

กลุ่มชน

ไทยภาคกลาง ไทย

ภาคตะวันออก และไทยภาคตะวันตก

วัสดุ ไม้เนื้อแข็ง

หน้าที่/การใช้งาน

ใช้สำหรับเป็นทีกดแบ่ง

ทำตัวขนมปลากริม โดยวางเหนียวภาชนะตม้น้ำ แล้วกดแบ่งให้ผ่านรูลงไปใต้น้ำที่เดือด จะได้แบ่งที่มีลักษณะเป็นเส้นขนาดสั้น หัวรีท้ายรีคล้ายตัวปลากริม

ลักษณะ

เป็นไม้เนื้อแข็ง คล้ายใบพาย ทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า เจาะรูเป็นวงกลมขนาดเล็ก มีด้ามจับขนาดสั้น โดยมีความยาว ๓๐ เซนติเมตร และความกว้าง ๑๖ เซนติเมตร

ประวัติ

ขนมปลากริม เป็นขนมที่จัดอยู่ในประเภทขนมน้ำกะทิ เป็นขนมหวานที่มักรับประทานคู่กับขนมไข่เต่า โดยขนมปลากริมจะมีลักษณะเป็นเส้นคล้ายลอดช่องมีรสชาติดหวานมัน ในขณะที่ขนมไข่เต่า มีลักษณะกลม คล้ายไข่เต่า รสชาติเค็มมัน

ความเป็นมาของขนมปลากริมไข่เต่านั้น ยังไม่มีข้อสรุปที่แน่ชัด แต่มีข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่าเป็นขนมชนิดเดียวกันกับขนมโบราณที่มีชื่อเรียกว่า ขนมแข่งมา โดยมี การกล่าวถึงในบทกล่อมเด็กสำนวนหนึ่งว่า “โอระเห โอระหิก ลูกขึ้นแต่ดึก ทำขนมแข่งมา ผัวก็ตี เมียก็ด่า ขนมแข่งมาคาหม้อแกง” และจากหนังสือตำราแม่ครัวหัวป่าก์ เล่ม ๒ ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ (เปลี่ยน ภาสกรวงศ์, ๒๔๕๑: ๑๕๕-๑๕๖) ผู้เชี่ยวชาญอาหารคาวหวานในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้ทำการสืบค้นไว้ความว่า “ขนมนี้เปนของโบราณได้ยืนับแต่แม่หญิงกล่อมเด็กต่อกันมา ดังข้างบนนี้จะเป็นอย่างใด ทำด้วยอะไรได้ไต่ถาม

ผู้ใหญ่มามากแล้ว ก็ไม่ได้ความชัดเจนลงได้ คนหนึ่งก็ว่าขนมนี้บ้างขนมนี้บ้าง แต่ว่าขนมไข่เต่านั้นเองที่ว่าเช่นนี้ถูกกันสามสี่ปากแล้ว เวลาอันหนึ่งอุบาสิกาเนยวัดอำมรินทร์ ได้ทำขนมมาให้ วางลงถาดมาสองหม้อแกง ได้ถามว่าอะไร อุบาสิกานะบอกว่าเป็นขนมแข่งมา เปนขนมอย่างโบราณทำมาเพื่อจะเลี้ยงคนที่อยู่ในบ้าน จึงได้ให้ตักออกมาดู หม้อหนึ่งก็เป็นขนมไข่เต่า อีกหม้อหนึ่งเป็นขนมปลากริม จึงได้ถามต่อไปอีกว่า เช่นนี้เขาเรียกขนมไข่เต่าขนมปลากริมไม่ใช่ฤา ? อุบาสิกานะบอกว่าเป็นโบราณใช้ประสมกัน ๒ อย่าง จึงเรียกขนมแข่งมา ถ้าอย่างเดียวเรียกว่าขนมไข่เต่า ขนมปลากริม รับประทานคนละครึ่งกัน จึงให้ตักมาตักก็ตักขนมปลากริม ลงชามก่อน แล้วตักขนมไข่เต่าทับลงหน้า เมื่อจะรับประทานเอาช้อนคนรับประทานด้วยกัน ได้ความเปนหลักฐานเพียงเท่านี้”

ความสำคัญ

ขนมถือเป็นของกินประเภทหนึ่ง มีรสนิยมหวานนำ บวกกับรสชาติที่นอกจากการเป็นของกินแล้วนั้น ยังมีความสำคัญในการเป็นของประกอบพิธีกรรม และใช้เป็นของขำววยสำหรับผู้มาร่วมงานหรือช่วยงานในโอกาสต่าง ๆ เช่น ขนมที่กินตามเทศกาล ขนมที่กินในพิธีมงคลหรือพิธีอวมงคล เป็นต้น สำหรับขนมปลากริมนั้นในพื้นที่จังหวัดตราด นิยมทำเลี้ยงในงานศพและมีธรรมเนียมว่าจะใช้ขนมดังกล่าวเลี้ยงแขกในคืนสุดท้ายของงานศพของผู้สูงอายุด้วย

บรรณานุกรม

เปลี่ยน ภาสกรวงศ์. แม่ครัวหัวป่าก์. กรุงเทพฯ : สมาคมกวีวัฒนธรรม, ๒๔๕๑.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๓๙.

ส. พลายน้อย. ขนมแม่เอย. (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ: สารคดี, ๒๕๔๕.

อภิรักษ์กุล เกษมผลกุล. ขนมโบราณในเมืองตราด: ความรู้ที่โลก “ลืมจำ” แต่ไม่เคย “ลืมกิน”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://aphilak.blogspot.com/๒๐๐๙/๐๘/blog-post_๑๙.html.// ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก

คลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๐

โทร ๐๒ ๙๐๒๗๕๖๘-๙

www.kanjanaphisek-museum.go.th

www.finearts.go.th/museum-kanjanaphisek